

Jerry Mintz: Szabadság és demokrácia az oktatásban

Előszó

október 31, 2013

Jerry Mintz könyve megrendelhető ide kattintva!

PDF formátumban ingyen letölthető:

tartalomjegyzék

Előszó – írta: Fóti Péter

Jerry Mintzcel először 2005-ben találkoztam a Nemzetközi Demokratikus Oktatási Konferencián (IDEC)[1]Berlinben. Ettől az időtől fogva álltam kapcsolatban vele mint internetes hírlevelének és az általa kiadott „Education Revolution” („Oktatási forradalom”) című lapnak az olvasója. Személyesen újra 2011-ben találkoztunk az angliai Ashburtonben, amikor az IDEC újra Európában ülésezett. Itt egy séta közbeni beszélgetésben meséltem el Jerrynek, hogy kinek a könyveiből fordítottam már Dennison[2], James Herndon[3], John Holt[4] neve került elő. Ekkor Jerry azt kérdezte: „Miért csak olyanoktól fordítasz, akik már nem élnek?” A könyv, amelyet az olvasó most magyar fordításban kezében tart, mutatja, hogy megfogadtam Jerry tanácsát, és társakat szerezve lefordítottuk és megjelentettük Jerry könyvét, annak német és lengyel fordítása után.

Aki elkezdi majd olvasni Jerry írását az oktatásban megvalósítható demokráciáról és szabadságról, az látni fogja, hogy Jerry a demokrácia szót nagyon specifikus értelemben

használja. A szót magát ugyanis nagyon gyakran használjuk, miközben igen különböző méretű emberi közösségekre gondolunk. Ezt a rossz szokást félretéve a következőkben meg fogjuk különböztetni azt a demokráciát, amely egy kicsi, személyes viszonyokra építő embercsoportra lehet jellemző és azt, amiben tipikusan több ezer, tízezer vagy akár millió ember együttéléséről van szó. Az előzőre – amikor olyan emberek csoportjáról van szó, akik naponta találkoznak, gyakran több órát is együtt töltenek – a közvetlen, direkt, személyes demokrácia kifejezést kellene használnunk, míg a nagy létszámú emberi együttélés demokratikusnak mondott lehetőségét közvetett, képviseleti demokráciának kéne neveznünk. Nem véletlen, hogy amikor Jerry a demokráciáról beszél, az elsőt, azaz a közvetlen demokráciát érti ez alatt, anélkül, hogy erre külön felhívna a figyelmünket. Természetesen a kiscsoportbeli közvetlen demokrácia és a nagycsoportbeli közvetett demokrácia valahol összefügg egymással, de jelen írásában Jerry ezzel nem foglalkozik.

Mielőtt a közvetlen demokrácia lehetőségeit vennénk szemügyre, ejtsünk néhány szót a történelmi háttérről. A közvetlen demokrácia története jóval az állam megjelenése (antik Athén) előtti időkben kezdődött, és természetesen megelőzi a közvetett (parlamentari, képviseleti) demokrácia kialakulását is. Általában úgy tanuljuk, hogy az állam és a civilizáció egyidős, és tulajdonképpen egymás szinonimái. Ma már tudjuk, hogy ez a nézet tévedés, és voltak olyan civilizációk (az Indus[5] és a régi európai civilizáció[6]), amelyekben mai ismereteink szerint nem volt állam.

A közvetlen demokrácia minden emberi közösség egy lehetséges működési módja, amelyet legalábbis részben a közösség akarata szerint be lehet vezetni, vagy el lehet vetni. Az emberi történelemben mind a kettőre van számos példa.

Visszatérve a közvetlen és a közvetett demokrácia kapcsolatára, elmondhatjuk, hogy egészséges közvetett demokrácia csak akkor alakulhat ki, ha a társadalomban a kis

emberi csoportokban egészséges közvetlen demokrácia van. Ilyen volt a helyzet a 19. század eleji USA-ban, ahol ma, kétszáz évvel később Jerry Mintz él és alkot. Ron Miller, Jerry könyvének angol kiadásához írt előszavában ez utóbbi kérdéshez kapcsolódva jegyzi meg:

A demokratikus iskolák nagyszerű példái az önkéntes társulásoknak, amelyeket Alexis de Tocqueville jellemzett Az amerikai demokrácia című, a 19. század közepéről származó munkájában. Ezeknek a társulásoknak alapvető fontosságot tulajdonított a demokratikus kultúra fennmaradása és továbbélése szempontjából. Nem kell ahhoz anarchistának lenni, hogy valaki megértse Tocqueville érvelését, amelyik azt mondja, hogy a túlzott hatalomkoncentráció (akár a magán-, akár a közintézményekben) oda vezet, hogy az emberek elveszítik a közösségeikhez való tartozás érzését, ahol pedig érdekeik érvényesülhetnének és egyéniségük kibontakozhatna. Bár számos más író és társadalomtudós hangsúlyozta ezt az összefüggést, véleményük kevés befolyást gyakorol gyorsan globalizálódó társadalmunkra és az egyre inkább egy kaptafára formált tekintélyelvű iskolákra. Ez a könyv feleleveníti e fenti belátást.[7]

Jerry nem elvont elméleteket vonultat fel, hanem méltatlanul elfeledett, de hasznos gyakorlati tanácsokat igyekszik adni mindenkinek, aki zsigereiben érzi, mennyi potenciál lenne a közvetlen demokráciában, ha birtokában lennénk azoknak a technikáknak, gondolatoknak és annak az erőnek, amely ahhoz kell, hogy egy gyerekekből és felnőttekből álló csoportból valódi önkormányzó demokratikus közösség jöjjön létre.

Úgy tűnik, hogy a Jerry könyvében kifejtettek az utóbbi időben értő fülekre találnak. Miközben a magyar oktatáspolitikai 2010 után a szélsőséges centralizáció irányába mozdult el, részben

ennek ellenhatásaként a közvetlen demokrácia erői is megerősödtek, megerősödnek. Ezt számos olyan új szervezet, mint a Hallgatói Hálózat és az Oktatói Hálózat is bizonyítja, amelyek nagy súlyt fektetnek a belső demokratikus működésre, példát mutatva ezzel az egyes iskoláknak, egyetemeknek és főiskoláknak. Talán ehhez Jerry is adott némi segítséget, amikor könyve jogdíjainak jó részét repülőjegyre költve 2012 májusában ellátogatott Magyarországra, hogy előadásokat és bemutatókat tartson.[8] Nekem szerencsém volt elkísérni őt a budapesti Rogers iskolától kezdve a Gyerekek Házán át az Egri Kavalkád Demokratikus Tanulóközösségig, amely az első magyar demokratikus iskolává nőheti ki magát. Ugyancsak ekkor készült az az interjú is, amely a Magyar Narancsban jelent meg, és amelyet e könyv függelékeként itt is közlünk.

Mindez nem jelenti azt, hogy korábban ne lettek volna Magyarországon törekvések az igazi iskolai demokrácia megteremtésére. Az egyik ilyen iskola, a budapesti Politechnikum volt. Sajnos úgy tűnik, a dolgot nem gondolták át elég komolyan, és amikor az iskolai demokrácia következményei megjelentek, megrettentek és visszaléptek, mint ez olyan sokszor előfordult máshol is.[9] Egy másik próbálkozás éppen az általunk meglátogatott Rogers iskolában történt, ahol az iskolai demokrácia tekintetében szintén nem jutottak tovább a vágynál. Azt, hogy ezen egyáltalán gondolkodtak, mutatja a tény, hogy ez volt az egyetlen hely Jerry látogatása alatt, ahol a gyerekek és a tanárok körben ülve várták Jerryt, lehetőséget adva neki, hogy bemutassa, hogyan is működik egy igazi iskolagyűlés. Jerry megkérdezte a körben ülőket, tanárokat és gyerekeket, hogy mit csinálnának másképp, milyen javaslataik vannak. Egyszeriben izgalmas vita kezdődött olyan kérdésekről, amelyeket nem a tanárok vetettek fel: házi feladatok, szünetek. Mindenki komoly volt és koncentrált. Érvek és ellenérvek. Lassan az eredmények is kezdtek körvonalazódni, amikor felmerült a kérdés: ezt most tényleg be is vezetjük-e vagy nem. Ekkor Jerrynek ki kellett mondani, hogy ezek csak javaslatok lehetnek, mire a gyerekek

legyintettek, és a tanárok megkönnyebbültek. Azóta sincsenek a Rogersben iskolagyűlések, a hatalom ott maradt, ahol eddig is volt: a tanárok kezében.

Mindezek ellenére remélem, hogy ez nem marad mindig így, és a most kiadott könyv hasznosnak bizonyul egy olyan gyakorlat megteremtésében, amely igazolni tudja majd, hogy az iskolagyűlések jó helyettesítői lehetnek a diákönkormányzatoknak. Ez utóbbiban ugyanis tanár és diák soha nem ül egy asztalnál, hogy megvitassa a gyerekek számára valóban lényeges dolgokat, és a döntéshozatal sem „egy ember, egy szavazat” alapon zajlik, mint ahogy az a demokratikus iskolákban megszokott.[10]

Ennek a belátásnak a reményében bocsátja közre egyesületünk és az Angelusz Róbert Szakkollégium Jerry Mintz 2003-ban megjelent könyvének magyar fordítását. Köszönet a fordítóknak: Veress Orsinak, Bernáth Flórának, Magyarai Andreának, Miskolczy Zsuzsának, Fellner Zitának, Kelemen Zsófiának, Nagyághy Zitának, Péter Balázsnak, Táborossy Annának, valamint a lektornak, Virágh Szabolcsnak.

2013. június 1.